

Päämääränä alkuperäisteksti

Pääkirjoitus

Liia-Maria Raippalinna & Petteri Impola

Syksyn 2023 julkinen keskustelu tiedeviestinnästä tiivistyi toimittaja-tietokirjailija Maria Petterssonin ympärillä velloneeseen kiistaan siitä, oliko hän myyntihittiteoksessaan *Suomen historian jännät naiset* (2022) loukannut useiden suomalaisten historiantutkijoiden tekijänoikeuksia. Monien vaiheiden jälkeen opetus- ja kulttuuriministeriön alainen tekijänoikeusneuvosto tulkitsi, että Pettersson loukkasi tutkijoiden moraalisia oikeuksia lainaamalla näiden tutkimusartikkeleista lukuisia tekstipätkiä ilman, että ne olivat selkeästi merkittäviä siteerauksia. Tietokirjailijan ja tutkijoiden tuottamaa tekstiä ei näin ollen voinut riittävästi erottaa toisistaan, vaikka Pettersson kieltämättä sisällytti lähdekirjallisuusluettelon tekstiensä yhteyteen. (Tekijänoikeusneuvosto 24.10.2023.) Kokeneena mediaesiintyjänä Pettersson tukijoineen yritti hallita debattia korostamalla, että lähdekirjallisuus oli merkitty mukaan, vaikka todellinen ongelma oli – paikoin pitkien – suorien tekstilainauksen kopioiminen tutkijoilta ilman lainausmerkkejä tai kohdennettuja viitteitä. Vielä tekijänoikeusneuvoston lausunnon jälkeenkin Pettersson ja häntä tukenut Journalistiliitto alleviivasivat sosiaalisessa mediassa, ettei Petterssonin kuitenkaan katsottu syyllistyneen plagiointiin. Tämä oli käsitteillä kikkailua, koska tekijänoikeusneuvosto ei vain sattunut juuri tuota sanaa käyttämään, vaan ilmaisia vakavan asian hiukan eri sanankäntein. Keskustelussa olisikin pitänyt määritellä, mitä plagioinnilla täsmällisesti tarkoitetaan – viitataan sille siihen, ettei lähteitä ole lainkaan merkitty esimerkiksi kirjallisuusluetteloon vai sitä, että ylipäättään kopioidaan toisten tekstiä sellaisenaan. Tutkijasta tällainen käsittepelinä näyttäytyi asiakokonaisuuden vähättelyltä vielä vakavan lausunnon jälkeenkin. Onneksi edes osa mediakentästä ymmärsi kriittisesti torpata näitä sivuraiteille ajoja (esim. Paananen & Silfverberg).

Kiusalliseksi ja jopa kummalliseksi tilanteen teki se, että Pettersson on lukuisissa Ylen ohjelmissa ja esimerkiksi *Journalisti*-lehden päätoimittajana nostanut vuosien varrella kiitettävästi esiin media-alan ongelmia ja pitänyt heikompien ääntä kuuluvilla. Osa julkisista keskustelijoista myös argumentoi, ettei tietokirjoja mukamas voitaisi jatkossa tehdä lainkaan, koska niissä ei ole tapana käyttää tarkkoja ala- tai loppuviitteitä. Koko

kohun juurisyy ei kuitenkaan ole siinä, etteikö yleistajuisissa teoksissa voisi olla jatkossakin vain pelkät lähdeluettelot ilman lause- tai kappaletason nootitusta, vaan siitä, että sanatarkan leipätekstin kopioiminen muilta ei ole koskaan oikein ilman, että lainaus hyvän tavan mukaisesti erottuu muusta tekstistä lähde ja sen tekijä mainiten. Lukijana on aina pystyttävä erottamaan, mikä teksti on kenenkin alun perin kirjoittamaa; se on eri asia kuin valittu viittaus- tai lähteistyskeino sinänsä. Vaikka hyödyntäisikin aiempaa kirjallisuutta ja tutkimusta, on kirjoittajan vastuulla kirjoittaa omaa alkuperäistä tekstiään. Kuka ylipäättään haluaisi lukea copy–paste-tekniikalla tuotettua kirjaa. Lisäksi julkisesta keskustelusta jäi puuttumaan taloudellinen näkökulma siitä, paljonko Pettersson on kirjallaan tienannut. Kun tiedejulkaisuista muokataan tietokirjoja, ei kyse ole enää pelkistä moraalisisista oikeuksista vaan myös taloudellisista eduista. Jonkinlaisen – toivottavasti lyhytaikaisen – särön tapaus jätti muutamiin kustannustahojen, toimielinten ja tutkijayhteisön välille, kun ne asettuivat omista lähtökohdistaan osin vastakkaisille puolille.

Juuri luottamuksen ja hyvien tieteellisten sekä tekijänoikeudellisten tapojen kannalta niin toimittajan, tietokirjailijan kuin tutkijan on syytä olla tarkkana, että tuottaa vain omaa tekstiä ja merkitsee lähteet sekä suorat sitaatit kiistattoman tarkasti. Näin välttään turhalta mielipahalta ja säästetään kaikkien arvokasta aikaa sotkujen selvittämisen sijaan uuden tiedon jäsentämiseen ja siitä kiinnostuneille kirjoittamiseen. Tämän takia *J@rgonian* nettisivuilla ohjeistetaan yksiselitteisesti: ”Lehteen tarjottavien kirjoitusten tulee olla alkuperäisiä.” Samoin todetaan sitoumukset Suomen tiedekustantajien liiton ohjeisiin vertaisarvioinnista ja Tutkimuseettisen neuvottelukunnan Hyvän tieteellisen käytännön -ohjeen (2023) periaatteisiin. Laadukas tiedejournali ei voi näistä lipsua, ja se on myös kirjoittajien etu.

Toimituskunta ei onnekseen ole törmännyt vakaviin muiden tekstien plagiointiepäilyksiin. Sen sijaan päätoimittajien johdolla on toisinaan jouduttu pohtimaan alkuperäisenä tarjotun tekstin tai teksti-idean suhdetta ja samankaltaisuutta suhteessa kirjoittajien aiempiin tutkimusteksteihin. Aina tarjotut tekstit eivät täyty alkuperäisartikkelin (*original article / research article*) kriteereitä. Tieteen termipankin mukaan alkuperäisartikkeli ”koostuu pääosin aiemmin julkaisemattomasta materiaalista” (Tieteen termipankki). Itä-Suomen yliopiston kirjaston kuvauksen mukaan sen kohdistuu selkeästi rajattuun tutkimusongelmaan ja sisältää ”joko täysin uusia tutkimustuloksia tai vanhojen tulosten uutta tulkintaa” (Julkaisutyypit). Tieteellisen keskustelun kannalta on tärkeää, että artikkeli tuottaa uutta tietoa ja vie eteenpäin aiheesta käytävää tieteellistä keskustelua. Siksi emme julkaise sellaisenaan tai lähes sellaisenaan opinnäytteiden pohjalta muokattuja tutkimusartikkeleita. Jotta opinnäytteeseen pohjautuvaa tutkimustekstiä voidaan pitää alkuperäisartikkelina, esimerkiksi näkökulma tai tutkimustehtävä on jäsennettävä selkeästi uudelleen ja artikkelilla on oltava selkeä tieteellinen anti verrattuna pohjana olleeseen opinnäytteeseen. Pelkkä pro gradu -tutkielman tiivistäminen artikkelimuotoon ei ole tarpeen gradujen ollessa vapaasti luettavissa digitaalisissa julkaisuarkistoissa.

Lisäksi opinnäytteiden pohjalta muokatuissa teksteissä on syytä olla tarkkana hyvän tieteellisen käytännön, erityisesti itseplagioinnin suhteen. Hyvän tieteellisen käytännön mukainen viittaaminen koskee kirjoittajan omia siinä missä muidenkin tekstejä, siis myös opinnäytteitä. Itseäänkään ei saa kopioida – paitsi tarkasti viittaamalla.

Akateemisessa yhteisössä (itse)plagioinnin ja hyvän tieteellisen käytännön soisi tulevan selkärangasta, ajetaanhan jo perusopiskelijoiden esseitä plagiaatintunnistusohjelmien läpi. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö samoja aineistoja voisi hyödyntää useaan kertaan, mutta uudessa artikkelissa tutkimustehtävän on selvästi erotuttava aiemmista tutkimusteksteistä. Kyse ei ole ainoastaan (itse)plagioinnin välttämisestä vaan siitä, että tiede itsessään kehittyy uudistumisen eikä toiston myötä. *J@rgonia* ei tue artikkelitehtailua.

Alkuperäisartikkelien lisäksi julkaisemme vertaisarvioituja ja vertaisarvioimattomia katsausartikkeleja, jotka voivat käsitellä aikaisempaa tutkimuskeskustelua tai esimerkiksi metodologisia tai teoreettisia kysymyksiä. Myös katsaus perustuu harkitusti rajattuun kysymykseen ja aineistoon, yleensä tutkimuskirjallisuuteen. Joskus myös alkuperäisartikkelin fokus voi olla metodologisessa tai teoreettisessa kehittämisessä. Käsillä oleva numero tarjoaakin kaksi esimerkkiä vertaisarvioituista menetelmällisistä alkuperäisartikkeleista. Samalla kun artikkelien fokus on tutkimusmenetelmän kehittämisessä, ne perustuvat olemassa olevan aineiston analyysiin ja tarkkaan rajattuun empiiriseen tutkimustehtävään. Toinen keskittyy tuottamaan tietoa nimenomaan tarkastelun kohteena olevasta menetelmästä toisen tuottaessa uutta tietoa myös alkuperäisestä empiirisestä tutkimuskohteesta.

Laaja silmäys menetelmiin, kulttuureihin, kokemuksiin ja autenttisuuteen

Numero sisältää yhteensä viisi vertaisarvioitua alkuperäisartikkelia. Niiden, neljän lektion ja kymmenen kirja-arvion myötä käsissä onkin sivumäärältään lähes parisataasivuinen numero, täydentäen *J@rgonian* ennätyksellisen vuosikerran 2023 pääkirjoitukset huomioiden yli neljäsataasivuiseksi. Laatua ei kuitenkaan mitata viivoittimella, vaan oivaltavilla tieteellisesti kiinnostavilla ja uutta luotaavilla alkuperäisteksteillä. Tästä on kiittäminen ahkeria kirjoittajia, anonyymeja vertaisarvioitsijoita kuin sitoutunutta toimituskuntaa.

FT **Tytti Steel**, HM **Timo Suutari** ja KTT **Merja Lähdesmäki** tarkastelevat virikehaastattelua laadullisen tutkimuksen menetelmänä analysoimalla virikkeiden käyttöä aikaisemmin toteutetussa, ulkomaalaisten työntekijöiden rekrytoimista käsittelevässä, haastattelututkimuksessa. Norman Fairclough'n diskurssiteorian jäsenyystä hyödyntäen he analysoivat virikkeiden käyttöä ja sen hyötyjä alkuperäistutkimuksessa tekstin, vuorovaikutuksen ja sosiokulttuurisen kontekstin näkökulmista. Artikkelä osoittaa, että samalla kun virikkeiden käytöllä on mahdollista tehdä tilaa keskustelulle ja venyttää erityisesti tutkijan ja tutkittavan positiioihin liittyviä rajoja, ne voivat myös vahvistaa niihin liittyviä valta-asetelmia.

FM, väitöskirjatutkija **Katriina Virtasen** tutkimus Porin Pihlavan muistin paikoista puolestaan käsittelee muistitiedon ja paikkatiedon yhdistämisen mahdollisuuksia ja ongelmia. Pihlavan aluetta käsittelevää monipuolista kulttuurikartoitusaineistoa hyödyntämällä kirjoittaja osoittaa, että kokemuksellista ja historiallista paikkatietoa ja digitaalista kirjallista muistitietoa yhdistämällä päästään käsiksi paikkoihin liittyviin muistoihin, kokemuksiin ja tuntemuksiin. Muistitiedon ja paikkatiedon yhdistäminen mahdollisimman hedelmällisellä tavalla vaatii kuitenkin metodologista kehittämistä ja

esimerkiksi kyselytilanteen kontekstin huolellista huomioimista kyselyaineistoja laadittaessa ja analysoitaessa.

TkT, arkkitehti **Iida Kalakoski** ja arkkitehti **Riina Sirén** selvittävät artikkelissaan hirsiseiniä paljastamiseen viime vuosien sisustuslehdissä yhdistettyjä autenttisuuden mielikuvia. Sisustuslehdissä niin kuvituksessa kuin juttutasolla käsitellään usein tapettien alta esiin kaivettuja hirsisiä. Artikkelit osoittaa, että vaikka hirsiseiniä koetaan edustavan vanhaa, alkuperäistä ja luonnonläheistä asumista, niin ilmiö on enemmän moderni, koska alkujaan hirret nimenomaan haluttiin piilottaa ruokottoman näköisinä. Trendikäs sisustusilmiö voi siis ilmentää kulttuurisesti ristiriitaisiakin näkökulmia, joiden hahmottamisessa on olennaista ajallinen jatkumo. Rakentamisen ja sisustamisen kulttuurisen autenttisuuden määritelmää on mahdoton kiinnittää vain yhteen tiettyyn ajankohtaan vaan sekin elää muuttavana.

FT **Marjukka Piirainen** ja FT **Kirsi Laurén** tarkastelevat artikkelissaan suolla marjastamisen muuttuvaa kulttuuriperintöä hyvinvoinnin näkökulmasta. Kirjoituskeruu ja haastatteluaineistoja hyödyntävä tutkimus osoittaa, että suolta ja marjastamisesta haetaan nykypäivänä ennen kaikkea virkistytymistä ja luontokokemuksia; soiden tarjoama aineellinen hyvinvointi on korvautunut marjastajan ja suon vuorovaikutuksessa syntyvällä hyvinvoinnilla. Vaikka pitkät välimatkat ovat etäännyttäneet ihmisiä suvun ja yhteisön perinteisistä marjapaikoista ja heikentäneet tietojen ja taitojen välittymistä, suolla liikkumiseen ja marjastamiseen liittyviä tietoja ja taitoja pidetään yllä ja siirretään seuraaville sukupolville. Osin välittäjäroolia ovat ottaneet viranomaiset ja organisaatiot, joiden tavoitteena on ylläpitää marjastamisen kulttuuria ja tuottaa hyvinvointivaikutuksia, myös taloudellisen toiminnan edellytyksiä.

FM, väitöskirjatutkija **Iida Rätty** käsittelee artikkelissaan sepelvaltimotaudin kokemuksellista sairauskerrontaa vernakulaarina rekisterinä. Tutkimusaineistona käytetään kirjoituspyyntövastauksia ja haastatteluja ja analyysissa hyödynnetään Arthur W. Frankin narratiivisen antautumisen käsitettä. Tutkimus osoittaa, että sairauskerronta muuttuu sairauden edetessä alkuvaiheen kaaoskerronnan mukautuessa kulttuurisiin mallikertomuksiin. Vaikka henkilökohtaiset kertomukset sairaudesta ja sen kanssa elämisestä vaikuttavat kokemuksellaisilta, ne sopeutuvat sosiokulttuurisiin kerronnan konventioihin sisältäen aineksia niin lääketieteen institutionaalisista mallikertomuksista kuin kansanomaisemmista tavoista jäsentää sairautta. Samalla kun mallikertomukset auttavat jäsentämään tapahtunutta ja tarjoavat samaistuttavuutta, ne myös rajaavat tapaa ilmaista sairautta ja sairastumiseen liittyvää kokemusta.

Iloksenne pääsemme julkaisemaan jälleen nipullisen tarkkanäköisiä lektioita vuoden 2023 väitöstilaisuuksista useammilta tieteenaloilta. KTT **Markku Hänninen** pureutuu nuorien sosiaalisen median sisällöntuottajarytmiin osaamiseen, HT **Ina Järvinen** puolestaan köyhyyden ja itsensä kehittämisen oikeusperiaatteiden suhteeseen. FT **Kaisa Kyläkoski** syventyy 1700-lvuun ruotsalaisten sanomalehtien välittämään kanssakäymiseen ja Dr. **Rauha Salam-Salmaoui** pakistaniilaisten keskiluokkaisten nuorten sukupuoli-identiteetin multimodaaliseen muodostumiseen Facebookissa.

Lisäksi numero sisältää kymmenen väkevää kirja-arviota levittäytyen Venäjän sortokoneistosta kylmään sotaan ja huono-osaisuuden historiasta ajankohtaisesti

presidentinvaalien alla Suomen ensimmäiseen presidenttipariin. Ilahduttavasti arvioitavien kirjojen joukossa on useampi tutkimusaineistoja ja menetelmiä painottava teos keskittyen arkistoihin, kulttuurien tutkimukseen ja kulttuurihistoriaan sekä lapsuuden historian monitieteisiin menetelmiin. Niin sanottujen menetelmäkirjojen ajatuksellinen jäsentäminen vaatii arvioijalta paljon eikä ole aina kiitollisin tehtävä, mutta arvioiden tekeminen aineisto- ja menetelmäopuksista on äärimmäisen tärkeää tieteellisen keskustelun kannalta.

Talvisia lukuhetkiä!

Päätoimittaja, FT, Liia-Maria Raippalinn, journalistiikan tutkijatohtori, kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto.

Päätoimittaja, FM, Suomen historian väitöskirjatutkija, Petteri Impola, historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Kirjallisuus

Julkaisutyypit. *Yhteiskuntatieteen tiedonhaku / UEF kirjasto. University of Eastern Finland*, <https://blogs.uef.fi/tiedonhaku-yhteiskuntatiede/julkaisutyypit/> [Haettu 30.1.2024].

Paananen, Karoliina & Anu Silfverberg. 2023. Long Playn perjantaikirje: Journalistiliiton jännät arvot. *Long Play*.

Pettersson, Maria. 2022. *Suomen historian jännät naiset. Selvänäkijöitä, sotilaita, saarnaajia ja silmäkääntäjiä*. Jyväskylä: Atena.

Tekijänoikeusneuvosto 24.10.2023. Lausunto 2023:08, Teoksien lainaaminen toisessa teoksessa. *Opetus- ja kulttuuriministeriö*, <https://okm.fi/lausunnot-2023> [Haettu 30.1.2024].

Tieteen termipankki. Hakusana ”Alkuperäisartikkeli”, https://tieteentermipankki.fi/wiki/Avoin_tiede:alkuper%C3%A4isartikkeli. [Haettu 30.1.2024]